

Зарубіжні авторські зібрання

Джордж

Колгосп
тварин

Харків
«Фоліо»
2021

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

ПЕРЕДМОВА ДЖОРДЖА ОРВЕЛЛА ДО ПЕРШОГО УКРАЇНСЬКОГО ВИДАННЯ

Мене попросили написати передмову до українського перекладу «Колгоспу тварин». Я усвідомлюю, що звертаюся до читачів, про яких нічого не знаю, але так само вони, мабуть, теж ніколи не мали найменшої нагоди дізнатися щось про мене.

Читачі, ймовірно, очікують, що в цій передмові я скажу щось про те, як постав «Колгосп тварин», та спочатку я розповім дещо про себе та ті події, завдяки яким сформувалися мої політичні погляди.

Я народився в Індії 1903 року. Мій батько обіймав там посаду в англійському уряді, а моя родина за статками не вирізнялася з-поміж інших родин середнього класу, до якого належали військові, священнослужителі, чиновники, вчителі, юристи, лікарі тощо. Навчався я в Ітоні — найдорожчій і найбільш снобістській з англійських державних шкіл. Та потрапив я туди тільки завдяки стипен-

дії; інакше мій батько не зміг би дозволити собі відіслати мене в школу такого типу.

Незадовго після закінчення школи (мені тоді ще й двадцяти не було) я поїхав до Бірми і вступив до лав Імперської поліції Індії. То була озброєна поліція, щось на кшталт жандармерії, подібно до іспанської *Guardia Civil* чи *Garde Mobile* у Франції. Я прослужив там п'ять років. Служба була мені не до вподоби, ба більше, змусила мене зненавидіти імперіалізм, хоч тоді націоналістичні настрої в Бірмі були незначними, а стосунки між англійцями та бірманцями не такими й ворожими.

Перебуваючи в Англії у відпустці 1927 року, я звільнився зі служби й вирішив стати письменником — спершу без жодних особливих успіхів. Упродовж 1928–1929 років я жив у Парижі й писав оповідання та новели, яких ніхто не хотів друкувати (тому я їх усі знищив). У наступні роки переважно бідував і неодноразово потерпав з голоду. Лише з 1934 року й надалі я вже заробляв своїм письмом. А то, бувало, місяцями жив поміж бідняків та напівкримінальних елементів, що населяють найгірші частини найбідніших кварталів або ж вештаються вулицями,

жебраючи й крадучи. Зрозуміло, я знався з ними через брак грошей, та згодом мене просто зацікавив їхній спосіб життя.

Багато місяців я провів (тепер уже більш систематично), вивчаючи умови праці шахтарів на півночі Англії. Аж до 1930 року я загалом не вважав себе соціалістом. Насправді дотоді я ще не визначився до кінця зі своїми політичними поглядами. Соціалістом я став більше через відразу до того, як пригноблюються і знецінюються бідніші верстви промислових працівників, аніж через якусь теоретичне захоплення плановим суспільством.

У 1936 році я одружився. Майже того самого тижня в Іспанії спалахнула громадянська війна. Ми з дружиною хотіли поїхати в Іспанію й боротися на боці іспанського уряду. Це сталося через пів року, тільки-но я закінчив книжку, яку саме писав. В Іспанії я провів майже шість місяців на арагонському фронті, аж доки в Уесці фашистський снайпер не прошив мені шию кулею.

На ранніх етапах війни чужинцям було геть нічого не відомо про внутрішню боротьбу, яка точилася між різними політичними силами, що підтримували уряд. Через низку нещасних випадків я приєднався не до Міжнародної бригади, як

більшість іноземців, а до міліції Робітничої партії марксистського об'єднання*, тобто до так званих іспанських троцькістів.

Тож у середині 1937 року, коли комуністи здобули контроль (чи частковий контроль) над іспанським урядом і почали переслідувати троцькістів, ми з дружиною теж опинилися серед їхніх мішеней. Нам пощастило вибратися з Іспанії живими та ще й так, що нас жодного разу не арештовували. Багатьох наших друзів розстріляли, а інші чимало часу відсиділи у в'язниці або ж просто зникли.

Ці полювання на людей в Іспанії тривали одночасно з великими чистками в СРСР і були таким собі доповненням до них. В Іспанії, як і в Росії, суть звинувачень (а саме — змова з фашистами) була та сама, та щодо Іспанії, у мене були всі підстави вважати, що ці обвинувачення були неправдивими. Цей досвід став для мене цінним уроком: я усвідомив, як легко тоталітарна пропаганда може контролювати думку освічених людей у демократичних країнах.

* Робітнича партія марксистського об'єднання (англ. POUM) — марксистська партія, що існувала в 1930-х роках в Іспанії (прим. перекладача).

Ми з дружиною бачили, як невинних людей кидали до в'язниці лише через те, що їх підозрювали в неортодоксальності. А повернувшись до Англії, виявили, що багато розсудливих і добре поінформованих фахівців вірять у найнеймовірніші історії про змову, зраду та саботаж, про які повідомляла преса з московських судових процесів.

Тож я усвідомив — ясніше, ніж будь-коли, — негативний вплив радянського міфу на західний соціалістичний рух.

І тут я повинен спинитися й описати своє ставлення до радянського режиму.

Я ніколи не бував у Росії, і мої знання про неї обмежуються лише тим, про що можна дізнатися, читаючи книжки та газети. Навіть якби я мав якусь владу, то не хотів би втручатись у внутрішні справи СРСР: я б не засуджував Сталіна та його однодумців лише за їхні варварські та недемократичні методи. Цілком можливо, що за тих умов, навіть маючи найкращі наміри, вони не могли діяти інакше.

Та водночас для мене було надзвичайно важливо, щоб люди в Західній Європі бачили радянський режим таким, яким він був насправді.

З 1930 року у мене було мало доказів на підтримку того, щоб СРСР прямував до того, що можна було б по-справжньому називати соціалізмом. Зате мене глибоко вразили чіткі ознаки того, що він перетворюється в ієрархічне суспільство, у якому правителі мають не більше підстав відректися від своєї влади, аніж будь-який інший правлячий клас. Ба більше: робітники та інтелігенція в такій країні, як Англія, не можуть зрозуміти, що СРСР нині цілковито відрізняється від того, яким він був у 1917 році, частково через те, що просто не хочуть цього розуміти (тобто хочуть вірити, щодесь насправді таки існує соціалістична країна), а частково через те, що звикли до відносної свободи й поміркованості в суспільному житті й зовсім не розуміють тоталітаризму.

Та все-таки слід пам'ятати, що Англія не є державою всуціль демократичною. Це також і капіталістична країна з великими класовими привілеями і — навіть зараз, після війни, яка мала на меті зрівняти всіх — з великими розбіжностями у статках. Однак це країна, в якій люди прожили разом кілька сотень років без серйозних конфліктів, в якій закони відносно справедливі, а офіційним новинам та статистиці майже завжди можна

вірити, і, нарешті, це країна, в якій дотримуватися поглядів меншості та озвучувати їх ще не означає піддаватися смертельній небезпеці. У такій атмосфері людина з вулиці по-справжньому не розуміє таких речей, як концтабори, масові депортації, арешти без суду, цензура преси тощо. Усе, що ця людина читає про таку країну, як СРСР, автоматично перекладається на мову англійських реалій, і вона цілком невинно приймає брехню тоталітарної пропаганди. До 1939 року і навіть пізніше більшість англійців не здатні були оцінити справжню природу нацистського режиму в Німеччині, а нині, за радянського режиму, вони все ще значною мірою перебувають під впливом тих самих ілюзій.

Це завдало великої шкоди соціалістичному руху в Англії та мало серйозні наслідки для зовнішньої політики Англії. Насправді, на мій погляд, ніщо так не сприяло перекрученню первісної ідеї соціалізму, як переконання, що Росія є соціалістичною країною і що кожен вчинок її правителів заслуговує виправдання, якщо не наслідкування.

Отож упродовж останніх десяти років я набув упевненості, що якщо ми хочемо відродження со-

ціалістичного руху, знищення радянського міфу є просто необхідним.

Після повернення з Іспанії мені спало на думку викрити радянський міф, написавши історію, яка була б зрозумілою майже кожному і яку можна було б легко перекласти іншими мовами. Однак деякий час мені не вдавалося продумати фактичні деталі, аж доки одного разу (я тоді жив у невеличкому селищі) не побачив маленького хлопчика, років, мабуть, десяти, який гнав вузькою стежиною величезну коняку, запряжену у віз, шмагаючи її батогами щоразу, як вона намагалася звернути вбік. Мені тоді стрілила в голову така думка: якби тільки такі тварини усвідомлювали свою силу, ми не мали б над ними влади, а люди експлуатують тварин приблизно так само, як багатії експлуатують пролетаріат.

Тож я взявся до викладу теорії Маркса з точки зору тварин. Для тварин було очевидно, що концепція класової боротьби між людьми була чистою ілюзією, оскільки щоразу, як треба було експлуатувати тварин, усі люди одразу об'єднувалися проти них: справжня боротьба розгорталася тоді між тваринами й людьми. З такої вихідної точки неважко було побудувати історію. Я не за-

писував її аж до 1943 року, оскільки постійно був зайнятий іншою роботою, що відбирала весь мій час; в кінці я додав до неї ще деякі події, наприклад, Тегеранську конференцію, що відбулася, поки я писав. Таким чином, основні обриси цієї історії трималися в моїй свідомості впродовж шести років до того, як вона була фактично написана.

Не хочу коментувати сам твір; якщо він не зрозумілий сам по собі, це невдача. Та я хотів би наголосити на двох моментах: по-перше, хоч деякі епізоди взяті з реальної історії російської революції, та змальовані вони схематично, а хронологія їх розгортання порушена; це було необхідно для симетричної побудови оповіді. Другий момент пропустила більшість критиків, можливо, тому, що я сам недостатньо на ньому наголосив. У багатьох читачів після прочитання книжки могло виникнути враження, що вона завершується цілковитим примиренням між свиньми та людьми. Та мій намір був не таким; навпаки, я спеціально закінчив її на гучній дисонансній ноті, оскільки писав одразу ж після Тегеранської конференції, яка, як усі думали, встановила найкращі, наскільки це було можливо, відносини між СРСР і Захо-

дом. Особисто я не вірив, що такі добрі відносини триватимуть довго; і, як виявилось, я не дуже-то й помилявся.

Не знаю, що ще маю додати. Якщо когось цікавлять особисті деталі з мого життя, то скажу, що я вдівець і маю сина, якому вже майже три роки, що за фахом я письменник і що з початку війни я здебільшого працював журналістом.

Часопис, до якого я регулярно дописую, — це «Трибуна»*, соціополітичний тижневик, який загалом представляє ліве крило лейбористської партії. Ось мої книжки, які можуть зацікавити пересічного читача (на випадок, якщо хтось із них натрапить на ці примірники): «Бірманські дні» (історія про Бірму), «Вшанування Каталонії» (книжка, що виросла з мого досвіду участі в громадянській війні в Іспанії) і «Критичні нариси» (есеї, у яких ідеться переважно про популярну сучасну англійську літературу, повчальні більше з соціологічної, аніж із літературної точки зору).

Джордж Орвелл,
березень 1947 року

* «Трибуна» (англ. Tribune) — демократичний соціалістичний політичний журнал, який почали випускати у 1937 році в Лондоні (*прим. перекладача*).

КОЛГОСП ТВАРИН

1

Містер Джонс, власник ферми «Садиба», зачинив курники на ніч, а лази до них прикрити забув — сильне сп'яніння давалося знаки. Пляма світла від ліхтаря, витанцьовуючи в такт хиткій хазяйській ході, вихоплювала з темряви звивистий шлях чоловіка, що лежав через увесь двір. Роззувшись біля дверей заднього ґанку, він пожбурих у куток чоботи, і, перекинувши на кухні останній на сьогодні кухоль пива, дістався нарешті ліжка, де давно вже хропіла місіс Джонс.

Тільки-но світло у вікні спальні погасло, у хлівах одразу відновився рух, заляскали крила. Ще зранку мешканці ферми переказували одне одному новину, що минулої ночі старий

Майор, племінний білий кнур, бачив дивний сон, про який він обов'язково хоче розповісти всім. Домовилися зібратися у великому хліві, щойно містер Джонс вкладеться спати. Старий Майор — так зазвичай його кликали на фермі, хоч на виставках він був відомий як Віллінгдонський Красень — зажив такої шани, що жодна тварина не пошкодувала годину сну, щоб почути пророчу розповідь.

Усі мешканці ферми, які поспішали на велике зібрання, переступивши поріг хліву, найперше бачили Майора. Він лежав біля стіни, на високому солом'яному ложі, немов на трибуні. Світло від ліхтаря, що звисав з балки, падало прямо на нього. Майору було вже дванадцять років, і останнім часом він став трохи неповоротким, проте не втратив величного вигляду, мудрого й доброзичливого — попри те, що ікла йому так і не видалили.

Першою прибігла трійка собак: Джессі, Блюбелл і Пінчер. За ними — свині, які одразу вклялися на соломі поблизу трибуни. Кури влаштувалися на підвіконнях, голуби злетіли на крокви, вівці та корови, не припиняю-

чи ліниво ремигати, повлягалися за свиньми. Боксер і Люцерна, тяглові коні, увійшли одночасно, дуже повільно й обережно ставлячи свої величезні копита, щоб, бува, не зачепити випадково якусь тваринку, що зарилася в соломі. Люцерна, кобила середніх років, лагідна й огрядна матрона — після четвертого лошати їй вже не вдалося відновити фігуру. Боксер — величезний кінь, майже два метри заввишки, мав силу, яка зробила б честь парі звичайних коней, а через білу смугу на морді, мав трохи дурнуватий вигляд. Власне, він і справді не відзначався розумом, зате його шанували за непохитну врівноваженість і величезну працездатність.

Слідом за кіньми прийшла біла коза Мюріель та осел Бенджамін, що був найстарший за всіх тварин на фермі, а ще вирізнявся упертим норовом. Говорив він небагато, та й те жовчно, бо все йому було не так. Наприклад, казав, що, мовляв, Бог йому дав хвіст — відганяти мух, але він вважав би за краще, щоб не було ні мух, ні хвоста. Серед усіх тварин ферми віслюк єдиний ніколи не сміявся, а якщо

ЗМІСТ

Передмова Джорджа Орвелла до першого українського видання (переклад Терези Гнатишин)	3
--	---

КОЛГОСП ТВАРИН

(переклад Богдани Носенок)	13
1	13
2	26
3	39
4	50
5	59
6	74
7	88
8	106
9	126
10	142